

NATURRESERVAT I SKÅNE LÄN

Kullabergs våtmarker

Västra Kullaberg - vandringsstig - Josefinelust - Jannes lycka - Kars mosse - Djupadalsrännan - med pedagogiskt material för grupper

Från vindpinad arktisk ö till dagens frodiga landskap med myllrande våtmarker

Via stigar och spångar passerar man några av Kullabergs myllrande dammar och våtmarker. Man har även möjlighet att följa bäckarna ner mot havet och besöka grottor. Här presenteras en runda på knappt 3 km med pedagogiskt material för barn och ungdomar. En mer utförlig introduktion finns för pedagoger. Det finns laminerade pedagogiska planscher till rundan. Kontakta naturum. I Josefinelust finns grillplats, vindskydd, tältplats, toaletter samt p-plats. Buss trafikerar Josefinelust vissa perioder på året.

Genom att man tagit borrhärnor i vissa av våtmarkerna har man kunnat studera pollen från växter så långt bakåt i tiden som från senaste istiden. Med hjälp av dessa har man kunnat få reda på hur vegetationen har utvecklats på Kullaberg. Läs mera om detta här i foldern!

VARNING !

Var försiktig runt våtmarkerna och gå inte ut på sank mark! Under till synes fast mark kan det finnas lös gyttja som man kan trampa ner i - s. k. gungflyn. Vill man göra en avstickare ner till grottorna vid Josefinelust så tänk på att här finns branter som kräver försiktighet - man får ha bra uppsyn på sin grupp! Stigen ligger i ett naturreservat och särskilda regler gäller. Man får exempelvis inte plocka växter. Hund måste alltid hållas kopplad.

Produktion: Länsstyrelsen Skåne/naturum Kullaberg
Text och layout: Ingegerd Ljungblom
Foto omslag: Ingegerd Ljungblom
Tryck: 2018

Innehåll

Kullaberg från istid till nutid	4
1 Josefinelust	8
2 Beteshagen, f. d. Hjorthagen	9
3 Fägatan	10
4 Alsumpskogen.....	11
5 Jannes lycka	12
6 Kars mosse	14
7 Bäck mot Djupadalsrännan	16
8 Djupadalsrännan	17
9 Möllebäcken vid Josefinelust	18
Kartor	20

I många av Kullabergs små bäckar har det funnits skvaltkvarnar, där man malt mjöl till husbehov. Man kan hitta ruiner av dessa på Östra Kullaberg. Endast ett par månader vår och höst fanns tillräckligt med vatten för att driva kvarnarna. Utdikningar gjorde att det blev för lite vatten i många bäckar och den sista vattenkvarnen i Kullabygden lades ner i början av 1900-talet.

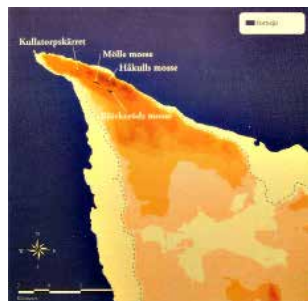
Till höger: Skvaltkvarn är den enklaste typen av vattenmølla och har ett horisontellt hjul som fungerar även i små vattendrag. Till vänster: kabbleka

Från istid till dagens Kullaberg

Efter den senaste istiden började Kullaberg som en vindpinad arktisk ö. När den flera kilometer tjocka inlandsisen drog sig tillbaka från Kullaberg för ca 17 000 år sedan var landet nertryckt flera hundra meter av tyngden. Mycket vatten var fortfarande bundet i isen och havet låg lägre än idag. Isbjörnar strövade omkring i den arktiska miljön.

Inne på naturum Kullaberg kan man se fynd av lårbenet från en isbjörn daterat 14 500 år gammalt. På kartan till höger kan man se hur Kullaberg först såg ut när det stack upp ur havet som en ö. Där Kullatorpet nu ligger sträckte sig en liten havsvik in i ön. I kartan är uttrit reliefen av det som senare kom att bli halvön Kullaberg.

För ca 11 000 år sedan hade temperaturen höjts något och klimatet var nu subarktiskt - jämförbart med våra kalvfjäll. Landet hade höjt sig, men mycket vatten var fortfarande bundet i isen. Detta höll havsnivån låg och Kullaberg blev en halvö. Havsviken vid nuvarande Kullatorpet hade blivit en insjö, Kullatorpssjön. På Björkerödsplatån låg ett pärlband av sjöar som vi nu känner som Mölle mosse, Håkulls mosse

och Björkeröds mosse. Landskapet var som en nutida fjällhed med fjällsippor, kråkris, dvärgbjörk och videbuskar.

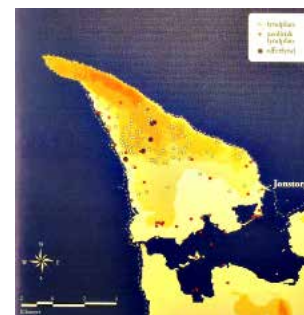
Under tidig mesolitisk tid för 11 000 - 9000 år sedan blev det allt varmare och sommarmedeltemperaturen steg från 10 till 16 grader. Nutida definition av sommar i Sverige är en medeltemperatur på över 10 grader. Den smältande isen gjorde att havsnivån steg och låg 10-12 meter högre än idag.

Strandvallar avsattes runt Kullaberg och halvön blev åter en ö. Under de följande tusen åren utvecklades en tät blandskog av tall, björk och hassel. Al vandrade också in och efter hand andra ädellövträd som ek och alm. Det fanns gott om småsjöar. I skogen levde älg, kronhjort, rådjur, vildsvin och uroxer. Uroxen dog ut på 1600-talet. Vår tambo-skap härstammar troligtvis från uroxen. De första säkra fynden av människor på Kullaberg är från 7000 - 6000 år före nutid.

Uroxe

För 5000 år sedan började medeltemperaturen sjunka något. Landet höjde sig successivt och Kullaberg blev en halvö igen. Stenålderskulturen var livaktig och många fynd har gjorts från bosättningar. Åkerbruket med svedjning, odling och bete började öppna upp landskapet.

Ca 600 f. Kr. förändrades klimatet från varmt och gynnsamt mot det mera kyliga och fuktiga klimat vi har idag. Landet fortsatte att höja sig och havsnivån närmade sig så småningom nutidens. Kullaberg blev åter en halvö.

Görslövssänkan, som tidigare varit havsbotten, översvämmades under vintern, men användes som betesmark sommartid. Miljön gynnade torvmossor och högmossor bildades. Människans och betesdjurens påverkan öppnade landskapet mer och mer. Boken vandrade in söderifrån.

På Kullaberg har en bronsåldersfigur daterad till ca 600 f. Kr. hittats. Den föreställer troligen en gudinna. En kopia av den kan ses uppe på naturum Kullaberg. Originalen finns på Höganäs museum.

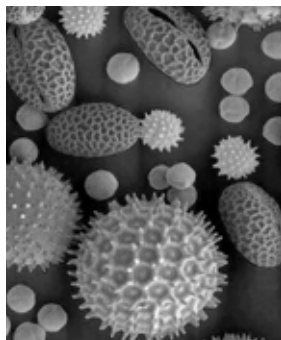
Det blev ett tuffare klimat för människorna att leva i. Betesdjuren kunde inte gå ute året runt och man byggde stall för dem till vintern. Man började hamla träd och anlägga slätterängar för att få foder. Bokkollon var viktig föda för tamsvinen. Därför bevarades bokskogar kring Kullagården och Bökebolet även sedan mycket av övrig skog försvunnit från Kullaberg. Krattskogarna med sina låga, krokiga, vindpinade träd användes för bete. Svedjning och intensiv odling skapade näringsfattiga ljunghedar. Under 1700-talet var det öppen hed på hela berget utom vid Kullagården, Himmelstorp och mellan Haga och Arild. Där var det skog.

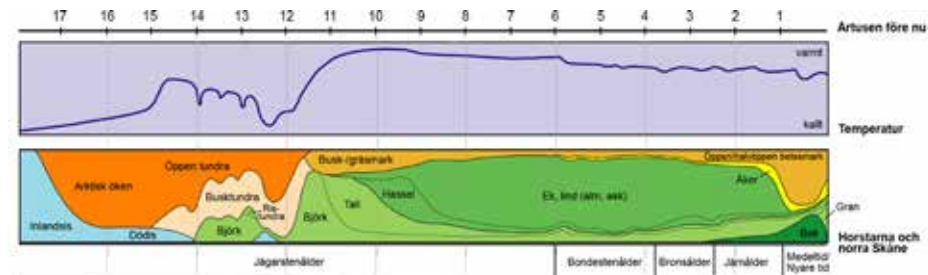
Ljunghed

Heden fanns kvar fram till slutet av 1800-talet då man började plantera svarttall för skogsproduktion. Nu är berget åter bevuxet med skog, men röjning och betning har på vissa ställen delvis återskapat det öppna hedlandskapet. Barrträd avverkas för att lövträd ska dominera.

I våtmarker bryts rester av växter och djur ner långsammare, eftersom syrehalten är låg. Genom att skruva ner ett ihåligt rör kan man ta upp material från olika djup. Ju längre ner ju äldre är materialet. I sådana borrhävar från Kullabergs mossar har man analyserat pollen och insektsrester från olika djup och tider. Vilka djur och växter man hittat ger information om hur klimatet var vid olika tider. På 1960-talet tog man borrhävar i bl. a. Håkulls mosse och Bergmala mosse.

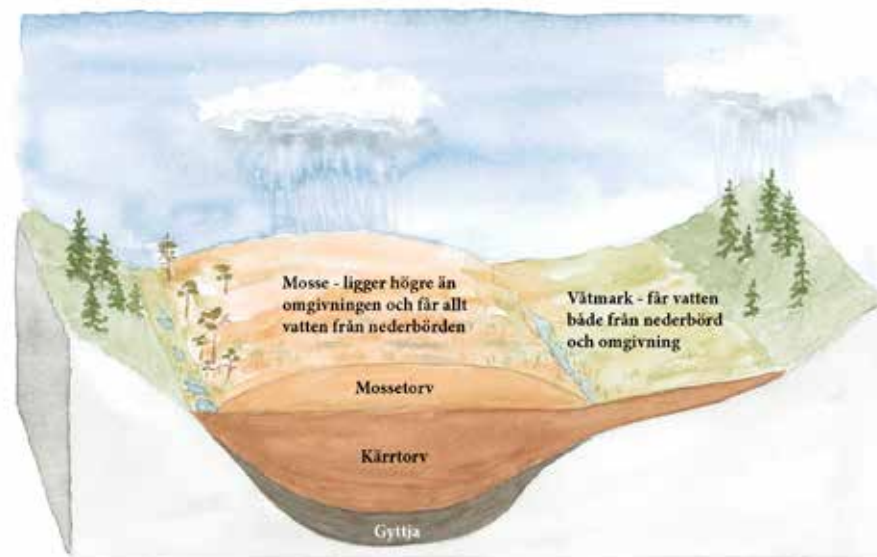
Förstoring av pollen

Geologiska och arkeologiska tidsskalor samt översiktlig klimat- och vegetationsutveckling för Skåne. Reviderat diagram efter Liljegen (1999).

Diagrammet ovan visar hur vegetationen har förändrats på horstar i Skåne från istid till nutid. En horst är en ås som uppstått genom förskjutningar i berget. De forna fjällsjöarna från tiden strax efter att inlandsisen smälte har nu växt igen till våtmarker.

De flesta våtmarker på Kullaberg öppnades upp genom torvtäkt både på 1700- och 1800-talen. Nu håller de återigen på att växa igen. Våtmarker är viktiga att bevara eftersom majoriteten av dem i Skåne har dikats ut och ersatts med åkermark. De är en viktig livsmiljö för många djur och växter och fungerar som vattenmagasin vid regn- och torrperioder. Processer i våtmarken hjälper också till att rena vattnet.

Josefinelust

Här finns parkering, vindskydd, toaletter, tältplats och en grillplats. Buss trafikerar sommartid. Kring rastplatsen blommar liljekonvaljen om våren. Den doftar gott och får röda bär. Liljekonvaljen är giftig. Den sällsynta skogsveronikan växer vid vägen nära rastplatsen här vid Josefinelust.

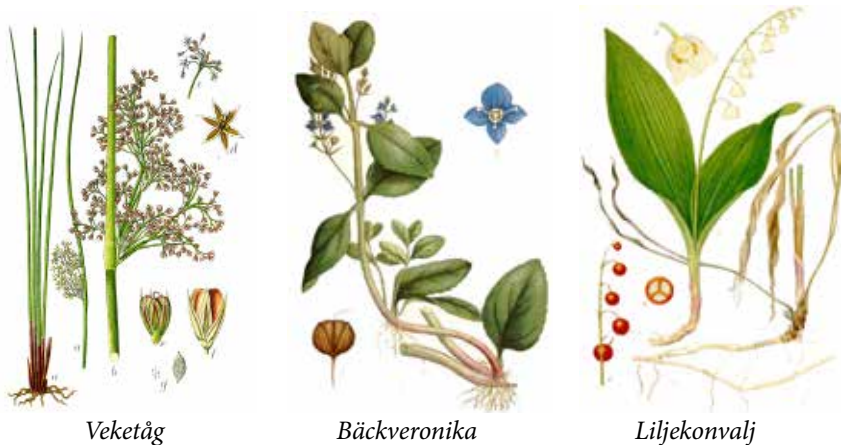
Möllebäcken rinner genom kärret vid Josefinelust.

Bredvid rastplatsen finns ett sumpigt område där Möllebäcken rinner igenom på sin väg ner mot Josefinelustmalen. I bäcken där hittar ni den lilla, söta bäckveronikan.

A: I det sumpiga området ligger mycket död ved. Hur tycker ni att det ser ut med död ved i skogen? Varför är död ved viktig?

B: Kan ni hitta vecketåg i det sumpiga området? Vad tänker ni på när ni hör namnet vecketåg? Varför tror ni att den heter så?

Det finns laminerade planscher till uppgifterna i foldern. Kontakta naturum.

Vecketåg

Bäckveronika

Liljekonvalj

Beteshagen, f. d. Hjorthagen

Gå upp mot Beteshagen. Kronhjortarna som gick här fram till 2005 går nu fritt på berget. På våren kan man höra deras bröljande brunstljud. Rådjur har ett liknande ljud. Lyssna på dem på youtube så att du kan känna igen dem i naturen!

C: Hur rinner bäcken i Hjorthagen? Varför tror du den slingrar sig? Stega upp hur lång den är en viss sträcka och jämför med hur lång den hade varit om den varit rak. Man kan också mäta med rep.

D: Vilka växter lämnar betesdjuren kvar i hagen? Känner ni igen växten vecketåg från Josefinelust? Vilka försvar mot bete finns hos växter? Hur många olika exempel på försvar kan ni hitta i hagen?

C: När en bäck får rinna naturligt så slingrar den sig mer och mer med tiden, eftersom jord eroderar i utkanten av svängarna och avsätts i innerkanten. Hälften av våra bäckar och mer än 90 % av våra våtmarker har försvunnit i Skåne sedan 1800-talet p. g. a. utdikning. Bäckarna och våtmarkerna är viktiga för att bevara arter, rena vattnet och för att magasinera vatten vid torra och regniga perioder. Att bevara dem kopplar till mer än hälften av våra miljömål exempelvis "Ett rikt växt- och djurliv", "Myllrande våtmarker", "Hav i balans" och "Levande kust och skärgård".

D: Vecketåg innehåller så lite näring att betesdjuren ratar den. Andra försvar mot bete är att vara taggig, hårig, giftig eller att växa tätt tryckt mot marken.

Fägatan

Gå över vägen vid f. d. Hjorthagen och följ bäcken längs den gamla fägatan. Här ser man grunden av Hjortstugan, f. d. torpet Kulla 1. Här bodde Janne Knutsson med familj fram till 1930-talet. De hade ett litet jordbruk och en kaffestuga.

Bäcken går på högra sidan av fägatan och förr rann här så mycket vatten att man tvättade kläder i dammen vid bäcken. Hur många av er har provat att tvätta kläder för hand?

D: Vad är en fägata? Vilka olika djur kan ha gått här? Hur låter de?

I de fuktiga partierna till höger om fägatan hittar man bl a majbräken, gullpudra, revsmörblomma, häxört, bäckveronika, bäckbräsma, kabbleka, älggräs, hallon och brännässla.

D: Fä är ett ord för boskap och man vallade boskapen längs fägatan till sin betesmark. Denna fägata går till Jannes lycka. Här kan man ha vallat getter, får och kor. Nu används fägatan säkert också av skogens vilda djur som rådjur, kronhjort, räv, hare, grävling och kanin. Hur låter dessa? Om ni inte vet så ta reda på det när ni kommer hem!

Revsmörblomma

Kabbleka

Besksöta

Alsumpskogen

Vid fägatans slut, och innan man kommer ut på Jannes lycka, finns till höger en alsumpskog. Den räknas som en skyddsvärd naturtyp och många insekter, lavar och mossor trivs här! Alen faller

sina blad gröna, till skillnad från andra träd. Den har knölar med kvävefixerande bakterier som kan ta upp kväve från luften. Andra träd kan bara ta upp näring med rötterna! Det finns två arter al i Sverige - klibbal och gråal. Här växer klibbal. Klibbalen har så klibbiga blad att man förr la ut dem på golvet i stugorna för att fånga in loppor!

E: På alars blad finns ofta alknottor - en slags gallbildning. Vad är detta? Försök hitta bladet med flest alknottor. Hur många procent av bladen på ett visst träd har alknottor?

F: Bladen som faller i skogen bryts ner och blir till jord. Lägg blad i nedbrytningsordning. Vilken del av bladet finns kvar längst? Vem bryter ner bladet? Vad är en ekosystemtjänst?

Bäcksländelarver (till vänster) har två spröt där bak och dagsländelarver (till höger) har tre.

Vattengråsugga

E: Alknottor orsakas av ett litet spindeldjur - ett kvalster - som bor inne i gallen. På undersidan av gallen finns ett litet hål där kvalstret kan krypa ut.

F: Nerverna på bladet finns kvar längst. Blad bryts ner av smådjur som maskar, gråsuggor, dagsländelarver, små kvalster, spindlar, skalbaggar, gråsuggor mm. Svampar och bakterier fullbordar nedbrytningen så att näringen frigörs och kan användas på nytt! Det är tur att nedbrytarna finns! De utför en ekosystemtjänst, när de bryter ner bladen, så att de blir till jord.

Jannes lycka

Ängen har fått namn efter Janne Knutsson som bodde i torpet Kulla 1. Här slogs gräset som blev hö åt hans enda ko.

Slåttrade marker har blivit en ovanlig naturtyp och många nu ovanliga växter är beroende av dessa ängar. Jannes lycka slås varje år tidigt på hösten, efter att växterna har frösått sig. Genom slåttern hålls grovt gräs undan och många blommande örter får livsrum.

G: Vad betyder uttrycket "Äng är åkerns moder"?

På sommaren är ängen gul av fyrkantig johannesört och längs stigen växer rikligt av det lilla jungfrulinet. **Här finns grönvit nattviol, en fridlyst orkidé! Följ stigen så att du inte råkar trampa på den!**

Grönvit nattviol

Fyrkantig johannesört

Jungfrulin

Fortsätt över Jannes lycka och ner mot Italienska vägen och Kars mosse. Se hur många olika gula, blå, röda och gröna blommor ni kan se på väg till Kars mosse. Dela in er i grupper och leta efter olika blomfärger. Vem hittar flest olika blommor med en viss färg?

Invid gul stig på vänster sida om Italienska vägen växer den rödlistade månviolen, som doftar himmelskt om försommaren! Den är inte släkt med den vanliga violen utan tillhör korsblommiga växter.

Tänk på att man inte får plocka växter i Kullabygdens naturreservat! Utanför naturreservatet gäller allemansrätten. Där får man plocka växter om de inte är fridlysta.

Månviol

G: I det gamla bondesamhället var det viktigt med ängsmark. Ju mer äng man hade ju mer hö fick man och ju fler djur kunde man ge foder till på vintrarna när de stod inne i stallet. Ju fler djur man kunde ge foder på vintern ju mer gödsel fick man att lägga på åkern. Ju mer gödsel ju bättre skördar!

Käringtand

Gullviva

Björnbär

Kars mosse

Följ gul stig över vägen, längs spången och upp i den delvis igenväxta enefäladen. Enar vittnar om ett tidigare öppet landskap. Där våtmarksleden viker av åt höger på korsande stig - ta en avstickare till vänster till ett fint fikaställe precis ovanför dammen!

Se upp för gungflyn runt våtmarken! Ett gungfly är till synes fast mark, men med bottenlös dy under. Gå aldrig ut på sumpig mark kring våtmarker! Det kan vara omöjligt att ta sig upp själv om man går ner sig i dyn.

H: Vilka flygande insekter kan ni se kring våtmarken? Trollsländor, flicksländor och dagsländor lever ett eller ett par år som larv i en damm som denna. Detta gäller även många myggor, flugor och blomflugor.

Dagslända Flickslända

Av de drygt 850 arter myggor som finns i Sverige är det bara knappt 50 som kan stickas! Myggor är mycket viktiga i näringskedjan och är mat åt många fåglar. I vattnet är deras larver viktig föda för fisk och för större småkryp. Alla grodor, ödlor och ormar är fridlysta i Sverige. Både liten och stor vattensalamander kan ses kring Kars mosse.

Kaveldun

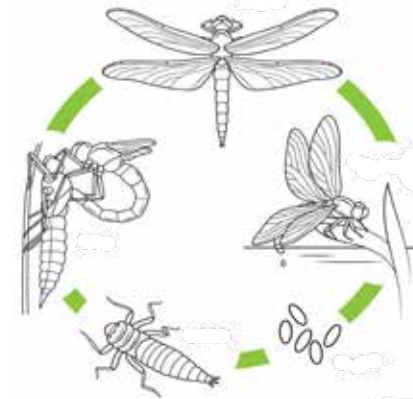

Gåsört

Kärrtistel

I: Välj ett djur eller växt som du vill vara och skriv upp namnet på en lapp som du fäster på kläderna. Gör näringskedjor och näringsvävar genom att med vänsterhanden hålla i någon du kan äta och med högerhanden hålla någon som kan äta dig!

Trollsländans livscykel. Skriv ut bilden och färglägg på <http://www.supercoloring.com>.

Dagsländelarv

Flicksländelarv

Klodyvel

J: Kan du upptäcka ett oljeliknande skikt på vattenytan? Titta från spången! Det är järnbakterier som oxiderar järn i vattnet. Prova att vidröra hinnan! Då spricker den upp. Ett oljeutsläpp är segare och spricker inte upp på samma sätt.

Dykare

Grodyngel

Liten vattensalamander

Bäck mot Djupadalsrännan

Gå tillbaka från Kars mosse upp till gul stig. Vik inte av på gul stig utan fortsatt rakt fram. På höger sida om stigen finns en våtmark. Här växer mycket sjöfräken. Från våtmarken rinner en bäck ner i Djupadalsrännan.

Under karbon, för 300 miljoner år sedan, fanns stora sumpskogar bestående av 20-25 m höga fräkenväxter och nära 40 m höga lummerträd. Då fanns också trollsländor med ett vingspann på 75 cm!

Sjöfräken

Se trollsländans livscykel på sidan 15. När de ska omvandlas till flygande sländor kryper de upp på en vattenväxt, omvandlas och kryper ur sin larvhud. Se bild på larvhud till vänster. Hittar ni några larvhudar som hänger kvar på vattenväxterna?

Trollsländeleden

Lär ut en rörelse till varje stadie i trollsländans livscykel. Ägg (forma armarna till en ring ovanför huvudet), larv (härma käkarna på den glupska larven genom att sträcka ut armarna framför dig som en sax som klipper), omvandling till vuxen (håll fast i ett träd som symboliserar en vattenväxt), vuxen (flygrörelser med armarna), äggläggning (låtsas lägga ägg i vattnet). Alla i gruppen börjar som ägg och gör äggets rörelse. De letar upp ett annat ägg och gör leken "sten-sax-påse". Den som vinner går upp till nästa utvecklingsstadie. Den som förlorar är kvar i samma utvecklingsstadie och får leta upp ett nytt ägg. När man gått igenom alla stadierna och blivit en vuxen äggläggande slända blir man ett ägg igen.

Djupadalsrännan

Ta till vänster nere vid Djupadalsrännan. Här finns en 300 meter lång våtmark som avvattnas i bäcken vilken rinner ut i Djupadal. De täta videsnåren är värdefulla för fågellivet. I fältskiktet hittar du bl a vitmossa, vecketåg, olika starr-arter, kräklöver, besksöta och strandklo.

Efter ett tag kommer en spång som du passerar och svänger sedan upp till vänster på blå stig mot Josefinelust..

Fortsätter man istället stigen rakt fram ner till havet till Djupadal finns en klapperstensstrand. En bit bort ligger Porten, en portliknande tunnel som man kan paddla igenom. Här finns också den kända rauken Sockertoppen som finns avbildad på gamla vykort.

Gör en avstickare upp till **ONA MOSSE** genom att gå över spången till höger och följ stigen den branta backen upp till toppen. Ona mosse är en vacker och trolsk göl med små öar översållade med ängsull! Härifrån kan man sedan gå vidare till östra Kullabergs våtmarker Mölle mosse, Håkulls mosse och Björkeröds mosse.

K: Längs stigen ner till Djupadalsrännan växer humleblomster. Växten har kallats "brud och brudgum" eftersom blommorna oftast växer två och två. Den ena blomman är ofta tidigare utslagen, sträcker på sig och har en skäggliknande fruktställning (mannen), medan den andra är yngre och fräschare och "lite skyggt böjer sin nacke" (kvinnan). Stämmer det med synen på män och kvinnor idag - vad tycker ni? Använd er fantasi, jobba gruppvis och hitta på liknelser om andra växter omkring er!

Humleblomster

Möllebäcken vid Josefinelust

Koralltaggsvamp på död ved vid Möllebäcken

Sista biten mot Josefinelust går man i en vacker bokskog i nedförsbacke. Stigen passerar över Möllebäcken. Vattenmøllor har det funnits på många ställen på berget. De användes bara ett par månader per år eftersom det var så lite vatten i bäckarna.

På död ved vid bäcken kan man hitta den rödlistade koralltaggsvampen. Den heter så eftersom den liknar en korall. Den gynnas av död ved i markerna. Efter att ha gått över bäcken, håll till vänster längs bäcken upp mot Josefinelusts rastplats.

Ta en avstickare ner till **JOSEFINELUSTMALEN** för att besöka Josefinelustgrottan, Mindre Josefinelustgrottan och Oscarsgrottan. **Var försiktig vid branterna! Halt vid blöt väderlek!** Stor bockrot, som är rödlistad, växer vid trappan. Möllebäcken rinner bredvid stigen och här frodas rödblåra, bäckveronika, vattenmynta, älggräs, springkorn och humleblomster.

Skiss av skvaltkvarn till höger. Den samlade upp vattnet i en kanal och skovelhjulet satt horisontellt. En kvarn där man kunde mala mjöl för husbehov. Denna typ av kvarn passade i små vattendrag.

Ruiner av kvarnar kan ses på Kullaberg. Mer information finns i foldern om östra Kullabergs våtmarker!

Foton:

sid 3: Sven Rosborn [CC BY-SA 3.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)], from Wikimedia Commons, sid 6: By Dartmouth Electron Microscope Facility, Dartmouth College - Source and public domain notice at Dartmouth Electron Microscope Facility ([1], [2]), Public Domain, sid 12: Mats Sjöberg, sid 13 Rasbak - Own work, CC BY-SA 3.0, sjöfräken sid 16 Av Christian Fischer, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7046615>, sid 18: koralltaggsvamp Mats Sjöberg, övriga foton Ingegerd Ljungblom

Illustrationer:

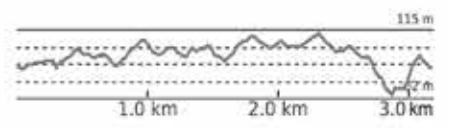
kartor sid 4 och 5: Pär Arvidsson, Britt Nyberg och Petter Pilesjö, GIS-centrum, Geologiska inst. Lunds Universitet, publicerade i Ramsay, M. 2007. Berget och Borgen. Kullabygden från istid till nutid. Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen., uroxen sid 5: Charles Hamilton Smith [Public domain], via Wikimedia Commons, övriga illustrationer Carl Axel Magnus Lindman - «Bilder ur Nordens Flora» Stockholm, Public Domain, sid 6: Nils Forshed, sid 7: Lotta Ström, text på bild Ingegerd Ljungblom, veketåg sid 8: Johann Georg Sturm (Painter: Jacob Sturm) - Figure from Deutschlands Flora in Abbildungen at <http://www.biolib.de>, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=736827>, grönvit nattviol sid 12: Jan Kops - www.BioLib.de, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18926663>, gåsört sid 14: Amédée Masclef - Atlas des plantes de France. 1891, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5773873>, trollsländans livscykel sid 15: illustratör Artsashina, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>, skvaltkvarn sid 18: Sven Rosborn - Eget arbete, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27461392>

Övriga källor:

Berglund, B E, Landskapets utveckling och utnyttjande sedan istiden på Kullaberg. Kullabergs Natur 17, 25-36, 1991
 Berglund B E, Björkman L, Holmqvist BH och Persson T, "Kap 4. Skånes vegetationshistoria – förändringar under 17 000 år" Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning. Lunds Botaniska förening. 2007
 Danielsson, M & Magnusson, M, "Kullabergs Vegetation", Länsstyrelsen i Skåne Län, 1998
 Ehnström B, Weslien J, Jonsell M, "Rödlistade vedinsekter - var finns de?", Fakta Skog, SLU, Nr 15 1997
 Gustavsson, K, "Kullahalvön - odlings- och bebyggelsehistoria", Höganäs kommun och Landsantikvarien i Malmöhus län
 Jong J, Almstedt M, "Död ved i levande skogar - hur mycket behövs och kan målet nås?" Naturvårdsverkets rapport 5413. Oktober 2005
 Liljegren, R. Växternas och djurens invandring. sid. 26–29. I: Sveriges Nationalatlas. Atlas över Skåne. 1999
 Ljungqvist K, Nyttans växter, Calluna förlag 2011
 Olsen L-H, "Smådjur i sjö och å", Prisma förlag, Stockholm, 1999
 Pyk H-O, "Glömda torp och gårdar i Mölles omgivning", Årsskriften Kullabygd år 1990, Kullens hembygdsgeningsförening
 Pahlsson, L., Michelsen, H., Jönsson, P-E, Ramsay, M., Hulthén, B., "Kullaberg dramatik och stillhet", Länsstyrelsen Miljöenheten, 1996
 Ramsay M, "BERGET och BORGEN Kullabygden från istid till nutid." Texter från utställningen på Krapperups museum. Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen och författaren, 2007
 Tunón H, Pettersson B, Iwarsson M, "Människan och floran, Etnobiologi i Sverige 2", Centrum för biologisk mångfald, Wahlström & Widstrand, Stockholm 2005

- Skog
- Sjö
- Sank mark
- Bebyggd mark
- Klippor
- Golfbana
- Åkrar och ångar
- Busshållplats
- Rastplats
- Badplats
- Toaletter
- Utsikt
- Café och restaurang
- Camping
- Sevärdhet
- Parkering
- Bilväg
- Röd strövstig
- Blå strövstig
- Gul tvärsstig
- Skåneleden SL5/
Kullaleden
- Våtmarksrunda
- Stig

Grafisk design: Laura Martin, Olivia Rasmussen och Ingegerd Ljungblom
 Bakgrunddata ©Lantmäteriet, Geodatasamverkan

- Bilväg
- Röd strövstig
- Blå strövstig
- Gul tvärstig
- Skåneleden SL5/ Kullaleden
- Västra och östra våtmarksrundan
- Stig

Naturum Kullaberg		Busshållplats	
Café och restaurang		Rastplats	
Camping		Badplats	
Sevärdhet		Toaletter	
Parkering		Utsikt	

- Skog
- Sjö / Våtmark
- Åkrar och ängar
- Bebyggd mark
- Klippor
- Golfbana

Naturreservatsgräns Fågelskyddsområde tillträde förbjudet 1/3 - 15/7

© Länsstyrelsen 2018

Grafisk design: Laura Martín och Olivia Rasmussen,
 bearbetad av Ingegerd Ljungblom
 Bakgrundsdata ©Lantmäteriet, Geodatasamverkan

Kontaktinformation:

naturum Kullaberg, 042-34 70 56

Kullaberg naturreservat

Italienska vägen 323

260 42 Mölle

www.kullabergsnatur.se

naturum.kullaberg@lansstyrelsen.se

naturum[®]
Kullaberg

**Länsstyrelsen
Skåne**

Östra Boulevarden 62A, 291 86 Kristianstad

Kungsgatan 13, 205 15 Malmö

Tel 044/040-25 20 00, Fax 044/040-25 25 00

E-post skane@lansstyrelsen.se

www.lansstyrelsen.se/skane